

Вања Н. ГЛИШИН*

Институт за политичке студије, Београд

Љубиша М. ДЕСПОТОВИЋ**

Институт за политичке студије, Београд

(ГЕО)ПОЛИТИЧКИ АСПЕКТИ ПОЛОЖАЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ – ТРИДЕСЕТ ГОДИНА ДЕЈТОНСКОГ МИРОВОГ СПОРАЗУМА***

Апстракт: Аутори у раду анализирају положај Републике Српске тридесет година након Дејтонског мировног споразума, са посебним нагласком на (гео)политичке аспекте. Имајући у виду да је 2025. године тридесетогодишњица потписивања мировног споразума у Дејтону, сматрамо да је и научно и друштвено оправдано бављење овом темом како са извесне историјске дистанце тако и анализом актуелних догађаја који се тичу позиције Републике Српске и српског народа у Босни и Херцеговини. Увод је посвећен кратком историјском приказу промене етничке структуре и слабљењу положаја српског народа у БиХ од Другог светског рата до ратних деведесетих година. Потом, контекстуалном анализом приказујемо међународне иницијативе и акте од 1992. до 1995. године које су претходиле потписивању Дејтонског споразума. Централни део рада посвећен је дескриптивној и експланаторној анализи положаја Републике Српске у деценијама након потписивања мировног споразума. Нагласак је на периоду од 2021. до 2025. године са циљем да се предоче (гео)политички аспекти 30 година после. Користићемо методе анализе и синтезе како бисмо описали и објаснили процесе који су се дешавали на посматраном простору, као и геополитички метод неопходан за разумевање положаја државе у регионалном и међународном контексту. Анализом доступних докумената и релевантне литературе прикупићемо неопходне податке у вези са предметом истраживања.

Кључне речи: Дејтонски мировни споразум, Република Српска, Босна и Херцеговина, геополитика, безбедност.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА О СЛАБЉЕЊУ СРПСКЕ ПОЗИЦИЈЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Правећи кратак историјски резиме, можемо констатовати да је успостављањем комунистичке власти након Другог светског рата процес фрагментације и сажимања српског народа ушао у завршну фазу, што се читава на просторима где су

* Научни сарадник, ORCID 0000-0002-7747-6205, vanja.glisin@ips.ac.rs

** Научни саветник, ORCID 0000-0002-0473-2829, despotlj@stcable.net

*** Рад је настао у оквиру пројекта „Геополитички положај Србије и српског народа у постјугословенском периоду“, који је део научноистраживачког четворогодишњег плана рада Одељења за друштвене науке Матице српске од 2025. до 2028. године.

у вишевековном континуитету живели Срби, а данас их више нема или су незнатна мањина. Том процесу значајно су допринели српски аутошовинисти који су занемарили интересе српске државе и народа, а у корист Титовог режима (Деспотовић 2025). Немојмо заборавити да је европска наука до Берлинског конгреса сматрала да је Босна и Херцеговина српски етнографски и историјски простор (Сакан 2012: 189), али се у деценијама након тога радило на промени те историјске чињенице. Бројне одлуке које су се од 1945. године доносиле у вези са Босном и Херцеговином, узроковале су неповољнију позицију српског народа, који је све до пописа 1971. године био већински у БиХ (Зекановић 2012: 33). Прва у низу одлука тицала се одређивања статуса БиХ као федералне јединице 1945. године, иако је било говора о томе да јој се додели статус аутономне покрајине у саставу Србије. И Моша Пијаде, „који није био ни Србин, ни Хрват, ни муслиман, сматрао је да БиХ због српске већине треба да буде покрајина у саставу Србије“ (Суботић 2017: 207).

Надаље, промени етничке структуре у Босни и Херцеговини значајно је допринео неколико процеса. Прво, страдање и геноцид над српским народом током Другог светског рата (Новак 2015; Кољанин 2025). Тада су од укупног броја жртава у БиХ Срби чинили 72,1% (Шовљаков 2021: 24). Истовремено, већ крајем јуна 1941. године бележи се број од око 110.000 (по неким изворима 137.000) Срба избеглица из НДХ, којој је тада припадала БиХ, у Србију (Шовљаков 2021: 25; Богавац 1994: 242–243). Подручја попут Костајнице, Петриње, Сиска, Бихаћа, Босанске Крупе, Џазина и Босанског Новог били су посебно на удару са циљем да се уклони тзв. „српски кордон“ између Хрватске и Босне (Шовљаков 2021: 25). Протеривање и убијање Срба током Другог светског рата трајало је све време. У послератном периоду власти у БиХ нису показале спремност да збрину протеране Србе, простори на којима је живело српско становништво нису били обухваћени индустријализацијом и урбанизацијом, отпочео је процес хомогенизације муслиманског становништва и стваран је економски и политички јаз између народа (Шовљаков 2021). Истовремено отпочиње колонизација Војводине када је са простора БиХ пресељено 76.239 Срба (Ружевић 2024). Празан простор који су Срби оставили насељаван је муслиманима са Косова и Метохије, из Санџака и Македоније, што ће у годинама касније утицати на етничку структуру становништва БиХ (Шовљаков 2021). Током наредних година, комунистичке власти радиле су на јачању муслиманске нације (назив „Муслиман“), у чему су суделовали и српски комунисти попут Рата Дугоњића и Џвијетина Мијатовића, што нам показује да су верске групе могле да постану нације одлуком Савеза комуниста, у овом случају СК БиХ (Кецмановић 2016; Танасковић 2016; Деспотовић, Глишин 2022). Истовремено, комунистичке власти радиле су на сузбијању свести оних муслимана који су знали и говорили о српској припадности, јер су сматрали да је то „великосрпска тенденција“ (Терзић 2016: 84). Дакле, српски народ у БиХ требало је на све начине ослабити и потиснути, што је интензивирано током ратних деведесетих година.

РАТНЕ ДЕВЕДЕСЕТЕ И ПУТ У ДЕЈТОН

Хрватска и Словенија прогласиле су независност и одвајање од СФРЈ 25. јуна 1991. године, што је усложнило политичку ситуацију и покренуло оружане сукобе. Процес разбијања Југославије следили су муслимански и хрватски

посланици који су 14. и 15. октобра 1991. године на Скупштини Социјалистичке Републике БиХ, без присуства српских посланика, усвојили документе о устројству БиХ као самосталне и независне државе (Пилиповић 2020: 253–254; Котевски 2017: 62–66). Такође, у усвојеним документима помиње се скупштинска мањина, што се односи на Србе и оставља утисак да је српска страна тиме сведена на позицију националне мањине, а не конститутивног народа (Пилиповић 2020; Котевски 2017: 63–66). Муслимани су од почетка желели успостављање унитарне државе, што није одговарало ни Србима ни Хрватима. Наведено се јасно видело у политичком деловању Алије Изетбеговића, који је „осокољен подршком запада, и неких муслиманских држава, пре свега Турске и Ирана, жртвовао мир за своју визију независне ‘грађанске, демократске, босанске државе’, у којој није било места за Србе, али дугорочно ни за Хрвате, ако је судити по начелима из његове Исламске декларације, која признаје само исламску џамахирију“ (Суботић 2017: 212).

Након доношења одлука на Скупштини СР БиХ мимо воље Срба, српски представници основали су 24. октобра 1991. године Скупштину српског народа, што је био увод у стварање Републике Српске (*Службени листник српског народа у Босни и Херцеговини*, 1/1992). Истог дана изгласана је и Одлука о остајању српског народа БиХ у Југославији, заједно са Србијом и Црном Гором (*Службени листник српског народа у Босни и Херцеговини*, 1/1992). Скупштина српског народа усвојила је 9. јануара 1992. године Декларацију о проглашењу Републике српског народа Босне и Херцеговине, са циљем заштите колективних права и права на самоопредељење (*Службени листник српског народа у Босни и Херцеговини*, 2/1992). Убрзо након тога, 28. фебруара 1992. године, проглашен је Устав Српске Републике Босне и Херцеговине, којим су утврђени сви битни елементи државе и Уставни закон за спровођење Устава (*Службени листник српског народа у Босни и Херцеговини*, 3/1992). Назив Република Српска и државни симболи утврђени су Декларацијом о државном и политичком уређењу од 12. августа 1992. године (Кусмук 2021). Дакле, тиме су извршене измене и допуне Устава и држава је проглашена сувереном и јединственом.

Међународне иницијативе које су претходиле Дејтонском мировном споразуму (ДМС) бележимо од 1992. године када је било речи о Карингтон–Кутиљеровом плану, који је „понајвише захваљујући подривачком деловању Сједињених Држава одбијен“ (Недељковић 2020: 212–213). Дакле, муслиманска страна на крају није прихватила предложени план, али су позитивни ефекти стварање консензуса око БиХ као јединствене територијалне целине и децентрализоване унутрашње организације (Zimmerman 1996). Следећи мировни план понудили су Сајрус Венс и Дејвид Овен 1993. године, такозвани Венс–Овенов план, који је, између осталог, предвиђао територијалну поделу БиХ на десет провинција (Николић 2021). Међутим, план је био веома неповољан по српско становништво, јер би према тој подели провинције са српском већином биле раздвојене и око 400.000 Срба би остало изван тих провинција (Петровић 2010; Кољевић 2008). Након неуспеха, исте године понуђен је Овен–Столтенбергов мировни план, који је у преговоре укључио Слободана Милошевића и Фрању Туђмана. Предлог је био да се у оквиру

БиХ формирају три републике за три конститутивна народа, међутим, муслимани се нису усагласили са тим, те је још један мировни план доживео неуспех (Кољевић 2008). Затим је уследио Вашингтонски споразум 1994. године, који је замишљен као фазно решавање конфликта у БиХ. Прва фаза тицала се решавања конфликта између муслиманске и хрватске стране, што је усвојено, али даљих фаза није било (Washington Agreement 1994). Исте године формирана је Контакт група коју су чиниле САД, Русија, Немачка, Велика Британија и Француска. Први конкретан предлог тицао се територијалне поделе и то 51% хрватско-бошњачкој страни и 49% српској страни. Међутим, српска страна није прихватила предлог Контакт групе, јер је у датом тренутку под њиховом контролом било око 70% територије БиХ (Кољевић 2008; Котевски 2017: 86–88). Дакле, предлог Контакт групе није одговарао стању на терену.

Издвојили смо кратке сегменте опширних мировних планова како бисмо показали шта је у ратним годинама претходило Дејтонском мировном споразуму. Такође, издвојићемо међународне акте – Жевенски и Њујоршки споразум, који су увод у ДМС. Женевским споразумом од 8. септембра 1995. године утврђена је, између осталог, подела БиХ на два ентитета и то 49% територије припада Републици Српској, а 51% територије Федерацији БиХ (Пилиповић 2020: 241–242; Котевски 2017: 92–94). Наставак Женевског споразума је Њујоршки споразум од 26. септембра 1995. године, којим се утврђују елементи уставноправног уређења два ентитета и БиХ. Тада је одређено да ће парламент и председништво БиХ чинити 2/3 представника из Федерације БиХ и 1/3 представника из Републике Српске (Пилиповић 2020: 242; Котевски 2017: 94–95).

У таквим унутарполитичким и спољнополитичким околностима постигнут је Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини, познатији као Дејтонски мировни споразум, који је парафиран 21. новембра 1995. године у бази Рајт–Питерсон у Дејтону, а потписан 14. децембра у Паризу (Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995). Према Дејтонском споразуму, БиХ је конституисана као држава са уставноправним оквиром (Анекс 4). Према Анексу 4, БиХ има заједничко председништво, дводомни парламент и савет министара, уставни суд и централну банку. Република Српска постаје међународно призната, конститутивна јединица БиХ. Дакле, Република Српска је створена пре рата, током рата је брањена и одбрањена, док је Дејтонским мировним споразумом потврђена. Од укупне територије БиХ, Републици Српској додељено је 49% територије, призната јој је политичка самосталност и легалност институција (Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995; Кољевић 2008). Анексом 10 је успостављена институција високог представника. У члану 5 Анекса 10 се наводи да је високи представник на терену „коначни ауторитет за тумачење овог споразума о цивилном спровођењу мирног решења“ (Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995). Иако је касније утврђена обавеза да високи представник поступа према политичким смерницама Управног одбора, немојмо заборавити изјаву Карла Шмита који је рекао да „стварна моћ није у рукама оног ко ствара права, већ онога ко има право коначне интерпретације права“ (Котевски 2017: 141).

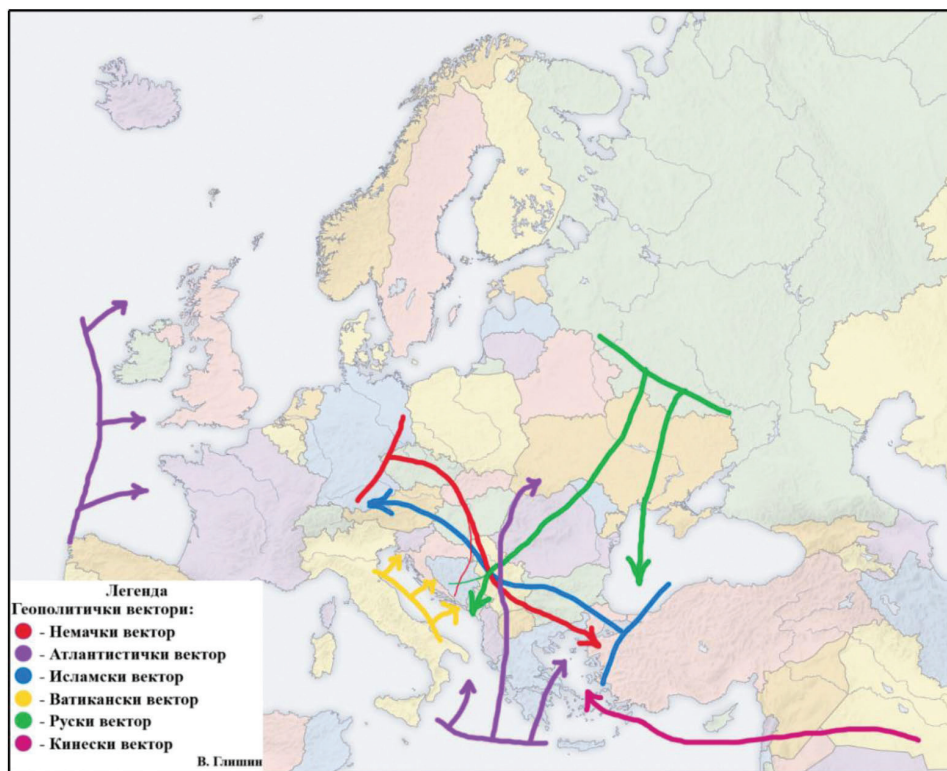
Године након потписивања Дејтонског мировног споразума праћене су сталним преиспитивањем и покушајима бошњачке политичке елите да изврше његову ревизију у циљу унитаризације Босне и Херцеговине. Истовремено, Република Српска се континуирано суочава са спољнополитичким и унутарполитичким притисцима. Последице рата, напори да се обнови инфраструктура, да се успоставе и ојачају институције, модернизује привреда, спроведу реформе, развија култура и образовање и слично, јесу изазови са којима се последње три деценије суочава Република Српска и њени политички представници.

(ГЕО)ПОЛИТИЧКА ПОЗИЦИЈА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ 30 ГОДИНА НАКОН ДЕЈТОНА

(Гео)политичка позиција Републике Српске од самог конституисања 9. јануара 1992. године сложена је кроз више димензија и не може се посматрати изван регионалног контекста и положаја Срба на ширем балканском простору. Такође, међународне околности одражавају се на позицију Републике Српске, односно на просторе на којима Срби у вишевековном континуитету живе. Дакле, спољнополитички актери су у различитим историјским периодима пресуђујуће утицали на процесе који се одвијају на овим просторима, што се односи и на Републику Српску од њеног настанка (Глишин 2024). Превасходно, спољнополитички актери утицали су на исцртавање граница, политичке прилике и државно уређење, економску ситуацију, међудржавне односе, и културне, верске и цивилизацијске карактеристике. На примеру БиХ можемо кодирати спољнополитичке утицаје који су допринели конституисању, према речима професора Кеџмановића, „немогуће државе“ (Кеџмановић 2017). Током историје Босна и Херцеговина су била два одвојена географска ентитета, али су „дејством присилних политичких фактора, попут политичке самовоље Брозове партијске врхушке“, интегрисани у целину (Деспотовић 2025). Дакле, БиХ није настала као резултат историјске нужности, већ циљаног политичког деловања. Исти случај је са дејтонском БиХ, која је формирана вољом америчког хегемона, а не жељом и договором народа који на том простору живе.

Када говоримо о геополитичком позиционирању Републике Српске, односно положају Србије и Срба на Балкану, указаћемо на три геополитичка обележја: чворност, граничност и фрагментираност, како бисмо у даљим редовима разумели зашто се спољнополитички утицаји на Србију и Србе у ширем контексту одражавају на положај Републике Српске, односно зашто се утицаји на Републику Српску тичу Србије.

Балкански геополитички чвор резултат је испреплетених интереса регионалних и глобалних актера, који су у различитим историјским периодима пројектовали своје интересе на овом простору (Карта 1). Супротстављање различитих интереса на Балкану одражавало се на државе и државна руководства, народе који овде живе, политичко организовање и доношење одлука, спољнополитичко позиционирање и опредељивање за једну или другу страну у сукобу, територијална уређења и слично (Глишин 2024).

Карта 1. Геополитички чвор на Балкану
(Приредио: Глишин 2025)

Предочићемо који вектори тангирају БиХ, односно Републику Српску, без намере да вршимо дубљу историјску анализу, будући да карта (1) приказује глобалне и регионалне актере који су у различитим историјским периодима пројектовали интересе на овом простору и међусобно су се сукобљавали, што је оставило последице по све сегменте држава и народа. Када говоримо о глобалним актерима и њиховим интересима на простору БиХ у актуелном контексту, издвојићемо САД и Русију (Глишин 2024). Евроатлантски фактор се након хладног рата стабилно позиционирао на Балкану, настојећи на све начине да спречи друге спољнополитичке актере да управљају процесима на овом простору. Притисци на Републику Српску кроз институцију високог представника и друге дипломатске алате, инсистирање на евроатлантским интеграцијама БиХ, ревизија Дејтонског споразума и јачање бошњачког фактора воде ка дестабилизацији државе. Наведено изискује да Република Српска гради добре односе са оним државама које јој пружају подршку, на првом месту са Русијом, како би сачувала своју државност и територију. У томе се огледа супротстављеност геополитичких вектора (САД и Русије), што усложњава позицију, пре свега, Републике Српске. Треба напоменути да је Република Српска настала у контексту униполарног међународног поретка када су на догађаје у балканском региону пресуђујуће утицале Сједињене Државе, те је и до Дејтонског споразума дошло „зато што то хоће и зато што то организују Американци“ (Кољевић 2008: 353).

Регионалне силе које пројектују овај простор као интересну зону су Турска, Немачка и Ватикан (Давутоглу 2014; Пророковић 2014; Дешнер 2021). Турска у својој неоосманској геополитичкој доктрини пројектује векторе наступања ка оним просторима који су током историје били део Отоманске империје. Отуда Давутоглу пише књигу *Сиријска дубина* у којој наводи стратешке циљеве Турске на Балкану (Давутоглу 2014), као и пројекат „Зелена трансверзала“ који има за циљ повезивање Истанбула и Сарајева (Танасковић 2011). Ватикан вековима пројектује Балкан као простор *terra missionis* за ширење римокатоличанства, што се очигледно у политици прозелитизма (Дурковић Јакшић 2022). С тим у вези, важно је да укључимо и Хрватску, као локалног актера који има претензије ка БиХ, што је било јасно изражено током НДХ (Новак 2015). Хрватска сматра БиХ „својом интересном сфером, 'повјесним територијем' па чак и политичким простором, те материјализацијом прозелитског *terra missionis*“ (Степић 2004: 47).

На простору БиХ бележимо религијско-конфесионалне и етничке разлике које су фактор дестабилизације државе и извор унутрашњих сукоба (неретко генерисаних од стране спољнополитичких актера). Семјуел Хантингтон је писао о сукобу цивилизација, наводећи да су најкрвавије границе цивилизацијске границе, које управо маркирамо у БиХ (Хантингтон 2000). Наиме, према Хантингтоновој подели, у БиХ се налазе три различите цивилизације: Западна, Православна и Исламска цивилизација, које су, према његовој теорији, међусобно супротстављене (Хантингтон 2000). Отуда континуитет религијско-цивилизацијских сукоба на Балкану, као трајни терет неадекватних граница (које су управо на тај начин исцртавале велике силе у различитим историјским периодима са циљем да овај простор држе у сталној нестабилности, како би несметано остваривале зацртане циљеве). Бројни примери током историје потврђују да је српски народ био жртва религијско-цивилизацијских сукоба, а крајњи резултат је протеривање, преваравање и убијање Срба на просторима где су вековима живели. Отуда егзистенцијална потреба да се очува Република Српска и да се сачува српски народ широм српских земаља. Треба напоменути да је Хантингтон поставио глобалну теоријску парадигму која није стриктна, већ је у различитим историјским тренуцима зависила од процеса на тактичком нивоу и оних актера који су тим процесима управљали. На првом месту мислимо на САД које су пружале помоћ муслиманима и Хрватима током рата у Босни и омогућиле су да они освоје значајан део територије коју су контролисали Срби, што је на крају потврђено мировним споразумом у Дејтону размером 51:49. Такође, током ратних дешавања бележе се и други примери одступања од Хантингтонових цивилизацијских разграничења, што потврђује да је његова теорија у практичним околностима склона одређеним променама.

Фрагментираност (уситњавање) је геополитичко обележје настало „сплетом историјских процеса, који су деструисали државну сувереност и територијалну целовитост српског народа“ (Глишин 2024: 279). Циљ је да се Срби „потисну ка унутрашњости Балкана, односно ка матици Србији, да се простор српских земаља сведе на територију Републике Србије и да се онемогући излаз на Јадран који је српски народ вековима имао“ (Глишин 2024). Несумњиво, фрагментираност је „фактор дестабилизације“ (Деспотовић 2025), који се читава на примеру БиХ, прецизније Републике Српске, кроз различите, могло би се рећи синхронизоване

одлуке и поступања високог представника, дела међународне заједнице и бошњачког фактора. Оно што додатно иде у прилог потенцијалном процесу фрагментације у Републици Српској је Брчко дистрикт, који је арбитражном одлуком 2000. године одређен као посебна територијална јединица у БиХ која дели Републику Српску на два дела (Петровић 2021). Иако руководство Републике Српске није прихватило арбитражну одлуку, Брчко дистрикт *de facto* функционише као посебна административна јединица. Било је покушаја да се у Брчко дистрикту избрише ентитетско држављанство Републике Српске за око 30.000 грађана, што је показатељ намера бошњачких политичара (Петровић 2021: 74). Према томе, треба бити опрезан по питању бошњачке, али и хрватске стране, јер би евентуално освајање дистрикта Брчко од стране непријатеља поделило територију Републике Српске и тиме би се онемогућило повезивање и комуникација између Бањалуке и Београда. Такође, поменули бисмо и територију општине Горажде која „игра важну улогу у неоосманистичким пројекцијама стварања ’муслиманског коридора’ од Приштине, преко Новог Пазара до Сарајева“ (Пророковић 2012: 610).

Веома је важно да разумемо претходно наведена геополитичка обележја, како бисмо разумели (гео)политички положај Републике Српске у односу на локалне, регионалне и глобалне актере и како бисмо схватили све одлуке и поступања високог представника, дела међународне заједнице и Парламентарне скупштине БиХ у протеклих 30 година. Под њиховим утицајем дошло је до преноса надлежности са ентитета на БиХ, што је био значајан корак ка слабљењу ентитета. Осим међународних притисака до преноса надлежности довела је унутарполитичка динамика у БиХ, односно Републици Српској и спољнополитичка оријентација водећих политичких елита које су биле за сарадњу са западним државама. Они гласови који су били против преноса надлежности нису имали политичке и институционалне капацитете да се снажније супротставе тим процесима, нити су имали подршку спољнополитичких актера попут Србије, Русије и Кине. Дакле, реч је о вишеслојном процесу преноса надлежности који је вођен спољнополитичким притисцима и унутарполитичким одлукама. Потписивањем Дејтонског мировног споразума, ентитети су имали широк спектар надлежности у областима одбране, полиције, правосуђа и финансија, али је под утицајем реформских процеса дошло до постепеног преноса ових надлежности, а самим тим и слабљења позиције ентитета (Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995). У Анексу 4, чл. 3, ст. 1 ДМС наводе се надлежности институција БиХ: спољна политика, спољнотрговинска политика, царине и монетарна политика, финансирање институција БиХ, политика у вези са избеглицама и расељеним лицима, регулисање међународне и међуентитетске саобраћајне инфраструктуре и међународно право, сарадња са међународним и невладиним организацијама. Остале надлежности према чл. 3, ст. 3 припадају ентитетима (Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995). Дакле, од потписивања мировног споразума до отпочињања процеса државне консолидације, надлежности у сектору одбране, полиције, правосуђа и финансија *de facto* су припадале ентитетима, Републици Српској и Федерацији БиХ (OHR 2005). Сектор одбране реформисан је 2005. године, када се надлежности ентитета преносе на Јединствене оружане снаге БиХ. Обавештајне делатности пренете су на Обавештајно-безбедносну агенцију БиХ (ОБА) 2004. године.

Пренос надлежности у сектору судства на Високи судски и тужилачки савет, државни суд и тужилаштво, реализован је током 2003–2004. године. Порези и финансије реформисани су 2005. године и надлежности су пренете на Управни орган за индиректно опорезивање, ПДВ систем на државном нивоу. Јединствена Гранична полиција БиХ успостављена је 2000. године. Систем матичних књига (ЈМБГ) централизован је 2013. године (ОHR 2005). Флоријан Бибер је у својој књизи јасно навео како је међународна заједница кроз институцију високог представника наметала реформе и вршила институционалну централизацију у наведеним областима (Bieber 2006: 83–85). Слично наводи и Дејвид Чендлер, који је критиковао улогу међународне заједнице у наметању државности *огозио*. Он сматра да је пренос надлежности често вршен мимо демократских процедура што је довело до кризе легитимитета (Chandler 2000). „Дејтонски споразум је предвиђао минималну централну владу, али је међународна заједница, посебно ОHR (*Office of the High Representative*), то изменила преносећи кључна овлашћења на државни ниво“ (Chandler 2000: 45). Белони наводи да су међународни актери „упорно промовисали централизацију, слабећи способност РС да делује самостално у оквирима Дејтона“ (Belloni 2009). Јасно је да су сви покушаји преобликовања Дејтонског мировног споразума имали подршку Сједињених Држава, што потврђује и Стивен Мајер када каже да „америчке иницијативе за преобликовање ДМС или његово потпуно демотирање, нипошто не иду у прилог превазилажењу тешкоћа на Балкану и никада нису биле у интересу локалног становништва, већ су увек биле у служби спољнополитичких циљева сила које су интервенисале“ (Мајер 2011: 58). Наведено иде у прилог бошњачкој политичкој страни, будући да неретко говоре о потреби ревизије ДМС и унитаризацији БиХ. У складу с реченим, Емил Влајки наводи да је ДМС „различито схваћен од стране ‘међународне заједнице’ и Срба у Републици Српској, где међународна заједница покушава да створи унитарну државу по мери Бошњака, што је у супротности са ставом Републике Српске, која тежи да сачува државотворне функције у оквиру Босне и Херцеговине“ (Котевски 2017: 228). Несумњиво, Странка демократске акције (СДА), као најснажнија бошњачка партија у БиХ, тежи за „мајоризацијом Срба и Хрвата и претварање БиХ у државу под потпуном бошњачком контролом“ (Петровић 2021а: 149).

Осим наведеног, слабење позиције Републике Српске спровођено је кроз улогу високог представника, који је имао кључну улогу у централизацији власти кроз такозвана бонска овлашћења. Према чл. 2 Анекса 10 ДМС надлежности високог представника укључују надзор, координирање, извештавање и усмеравање примере мировног споразума, али се не наводе надлежности нормативног карактера (*Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini* 1995). Карлос Вестендорп, високи представник у БиХ од 1997. до 1999. године, касније је рекао да су на Бонској конференцији увели „начин на који високи представник може да доноси те одлуке, што, правно гледајући, није баш у складу са Дејтоном [...] није легално“ (Пилиповић 2024: 115). Међутим, високи представник је, позивајући се на бонска овлашћења, без сагласности ентитета интервенисао у правном систему БиХ и ентитета, наметани су Закони о одбрани, обавештајној служби и пореској управи, укинуте су многе уставне и законске препреке интеграције БиХ и смењени су званичници Републике Српске, попут смене председника РС Николе Поплашена

1999. године.¹ Дакле, високи представник је своју позицију учврстио екстензивним тумачењем својих овлашћења из Анекса 10, посебно након Бонске конференције Савета за имплементацију мира из 1997. године, што му је омогућило да намеће амандмане на ентитетске уставе и значајан број „системских закона који су утицали на преобликовање државног уређења и организације власти Босне и Херцеговине“ (Пилиповић 2024: 107). Како наводи Чендлер, „бонска овлашћења су трансформисала ОНР у сувереног актера, поткопавајући аутономију ентитета, посебно Републике Српске“ (Chandler 2000: 152). Такође, одлуке Уставног суда БиХ су у бројним случајевима ограничавале аутономију ентитета, као што је то био случај са одлуком о државној имовини, којом су поништени покушаји РС да упише имовину као своје власништво. Проблем се јавио након Одлуке високог представника Педи Ешдауна 2005. године, којом је донет Закон о привременој забрани располагања државном имовином Републике Српске (ОНР 2005). Наведена одлука нас не чуди, будући да је Ешдаун крајем 2004. године говорио о „могућем укидању Републике Српске“ (Суботић 2021: 108). Сличне ставове су током протекле три деценије износили поједини хрватски и бошњачки представници, попут Сулејмана Тихића, Хариса Силајџића и Бакира Изетбеговића (Суботић 2021).

Притисци на Републику Српску интензивирани су током година, што се нарочито читава од августа 2021. године када је на дужност високог представника ступио Кристијан Шмит. Неколико дана пре ступања на дужност, одлазећи са функције високог представника, Валентин Ицко, позивајући се на бонска овлашћења, наметнуо је 23. јула Закон о допуни Кривичног закона БиХ којим се забрањује и кажњава негирање геноцида и уводи казна до пет година затвора (ОНР 2021), што је допринело урушавању односа између ентитета (International Crisis Group 2021).² Важно је напоменути да кандидатура Шмита није одобрена од стране Савета безбедности УН, како је предвиђено у чл. 1, ст. 2 Анекса 10 ДМС, где се јасно истиче „стране захтевају именовање Високог представника, који ће бити именован у складу са релевантним резолуцијама СБ УН“ (Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995). Иако су Русија и Кина предложиле Напрт резолуције СБ 22. јула 2021. године у којој су предвидели давање сагласности на именовање, резолуција није усвојена. Према томе, Република Српска, Русија и Кина сматрају да именовање Шмита није легално и легитимно (Џакић 2023). И парламентарна група Алтернативе за Немачку (AfD) поднела је парламентарну истрагу Бундестагу и затражили су процену легитимности његове функције високог представника (Sarajevo Times 2025). Ипак, Шмит је до сада више пута, позивајући се на бонска овлашћења, суспендовао или поништио законе и одлуке Народне скупштине Републике Српске.

1 Венецијанска комисија је 2005. године донела Мишљење о уставној ситуацији у БиХ где се наводи да је „потреба за вршењем широких овлашћења од стране Високог представника у раном периоду након закључења Дејтонског споразума била оправдана, али да је такав аранжман 'фундаментално некомпатибилан са демократским карактером и суверенитетом државе БиХ'“ (Котевски 2017: 148–149).

2 У закључном извештају Независне међународне комисије за истраживање страдања свих народа у сребреничкој регији у периоду од 1992. до 1995. године наводи се да се „у Сребреници није догодио нити појединачни злочин геноцида нити геноцид уопште“ (ICSR 2020: 82). Извештај је написан на 1036 страница, Комисију је чинило 10 чланова, а председник је био Гидеон Грајф (ICSR 2020).

Сукоб између политичких представника Републике Српске и високог представника довео је до усвајања Закона о измени закона о објављивању закона и других прописа Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 60/23), којим је „избрисана обавеза да се прописи и други акти које у оквиру своје надлежности доноси високи представник објављују у Службеном гласнику Републике Српске“ (Џакић 2023: 63). Високи представник је одговорио на овај закон усвајањем Одлуке 1. јула 2023. године којом се спречава ступање на снагу наведеног Закона (*Službeni glasnik BiH*, 47/23 – Џакић 2023: 63). Међутим, оно што указује на политику притисака високог представника је Шмитова изјава из 19. јуна 2023. године када је „упозорио представнике Републике Српске да не предузимају такве мере, рекавши да ће ‘пловити у тешким водама’“ (International Crisis Group 2023).

Кризу бележимо и у марту 2024. године након што је Европски савет 21. марта одобрио отварање формалних преговора са БиХ о придруживању ЕУ. Истовремено, Кристијан Шмит је наметнуо измене изборног закона на државном нивоу, што није наишло на одобравање политичких представника Републике Српске. Као одговор, посланици Републике Српске су 29. марта усвојили сопствену верзију изборног закона, што је америчка амбасада осудила наводећи да је Додик покренуо „директан напад на државну структуру Босне и Херцеговине“ (International Crisis Group 2024). Криза се наставља током априла и маја због припрема Резолуције о Сребреници, која је усвојена 23. маја на седници Генералне скупштине Уједињених нација. Гласање је поделило свет, посебно уколико узмемо у обзир водеће земље Истока (Русију и Кину) и Запада (САД и већина европских држава), што неминовно сведочи о наставку атлантистичког притиска на Републику Српску и српски народ.

Уставни суд БиХ је 12. фебруара 2025. године донео Одлуку о привременој мери којом се Закон о допуни Закона о употреби заставе, грба и химне (*Службени гласник Републике Српске*, 4/25) привремено ставља ван правне снаге, јер како се наводи „оспорени закон могао би да наруши уставни поредак и политичку стабилност Босне и Херцеговине“ (*Službeni glasnik BiH*, 8/25). Из Канцеларије високог представника Кристијана Шмита стигла је оцена да наведени закон „има за циљ имплементацију декларације тзв. свесрпског сабора како би се створио правни основ за истицање званичне химне и грба Републике Србије у Републици Српској као свесрпских симбола“ (Политика, 2024). Кризу продубљује пресуда суда БиХ 26. фебруара, којом се председник Милорад Додик због непоступања према одлукама високог представника Шмита осуђује на годину дана затвора и забрану учешћа у политици шест година. Истог дана након пресуде, Народна скупштина РС одржала је седницу којом је „закључено да је Суд БиХ починио ‘државни удар’ и тврди се да РС ‘не прихвата ниједну одлуку Кристијана Шмита’“ (International Crisis Group 2025). Суд је 1. августа 2025. године потврдио првостепену пресуду, што значи да је председник Додик правоснажно осуђен на годину затвора и шест година забране учешћа у политици (Максимовић 2025). То је још један показатељ на који начин високи представник Шмит, наметањем закона, дестабилизује ситуацију у БиХ.

Међународна кризна група означила је обележавања 30 година од оснивања Републике Српске „контроверзном прославом“, Министарство финансија САД је увело санкције Милораду Додику 5. јануара 2022. године, ЕУ је 10. јануара осудила

наводну „негативну, раздорну и запаљиву реторику“ лидера и запретила могућим санкцијама, Организација за европску безбедност и сарадњу је 12. јануара упозорила на „све поступке који носе потенцијал за подстицање сукоба“, док је високи комесар УН за људска права 14. јануара рекао да су УН „дубоко забринуте“ (International Crisis Group 2022). Такође, Шмит је у више наврата оспоравао обележавање 9. јануара као Дана Републике Српске (Танјуг 2023). Од почетка 2025. године, председнику Додiku уведен је низ санкција од стране Аустрије, Немачке и Литваније, Пољска је у процедури, док САД и Велика Британија годинама одржавају санкције. Флоријан Бибер критикује интервенционистички приступ међународних актера у БиХ, сматрајући да то утиче на слабљење демократског легитимитета институција, подрива међуетнички дијалог и продубљује поделе између ентитета (Bieber 2020). Западне силе (САД, ЕУ, НАТО) отворено подржавају Шмитове мере, јер их виде као корак ка јачању централне власти у БиХ и евроатлантским интеграцијама. Иако постоје различита тумачења позиције САД према БиХ током првог и другог Трамповог мандата, не увиђамо да је дошло до значајнијих промена, посебно уколико узмемо у обзир амерички фокус на друге регионе у свету и чињеницу да још увек није именован нови амбасадор САД у БиХ. Са друге стране, Русија и Кина ове акције тумаче као кршење Дејтонског споразума и пружају подршку Републици Српској. Према томе, у БиХ постоји унутарполитичка поларизација на прозападну и проруску страну, што је, већински гледано, поларизација између ентитета. Такође, и у том контексту постоје нијансе, будући да су Хрвати схватили да би централизација БиХ са доминантном бошњачком улогом нарушила њихове националне интересе, тако да се боре за позицију оних кантона у којима је хрватски народ већински, првенствено инсистирањем на томе да се измени Изборни закон. Дакле, хрватски национални интереси у БиХ нису у директној супротности са интересима Запада, будући да они реализацију тих интереса везују за политичку агенду стабилизације БиХ на којој инсистирају САД и део ЕУ. У том погледу разликује се позиција Немачке, чија политика се огледа у деловању високог представника Кристијана Шмита. Осим тога, постоји део бошњачке политичке елите која настоји да се све више повеже са Турском, што је неизоставан вектор у актуелном контексту.

Напослетку, конфликт између Републике Српске и високог представника Кристијана Шмита током периода од 2021. до 2025. године представља најозбиљнију кризу унутрашње политике БиХ у последњих неколико деценија и указује на дубље структурне и правне проблеме у тумачењу и примени ДМС. Без јасног политичког договора и консензуса између домаћих актера и међународне заједнице, ова конфронтација ће наставити да подрива политичку стабилност и демократски легитимитет институција БиХ, што доводи у питање опстанак државе.

ЗАКЉУЧАК

Статус Републике Српске тридесет година након потписивања Дејтонског мировног споразума осликава и потврђује тезу о сложености историјских, геополитичких и правних процеса који нису у потпуности решени, већ су додатно компликовани под сталним утицајем међународних актера и унутрашњих политичких

тензија. Геополитички положај БиХ, односно Републике Српске, детерминисан је преклапањем интереса глобалних, регионалних и локалних актера, што усложњава ситуацију и ствара конфликтни потенцијали између народа. Уплив спољнополитичких актера видимо у контексту притисака ка евроатлантским интеграцијама БиХ, настојања бошњачке политичке елите ка унитаризацији и покушаја редефинисања ДМС, што води ка трајној нестабилности.

Иако је ДМС успоставио формалну равнотежу између два ентитета и три конститутивна народа, процеси након 1995. године показују постепено урушавање аутономије Републике Српске, које се спроводи кроз институционалну централизацију, интервенције дела међународне заједнице и високог представника и правне одлуке које су често прелазиле оквири изворног споразума. Правно гледано, институција високог представника је допринела трансформацији ДМС у смеру унитаризације БиХ. Применом тзв. бонских овлашћења омогућени су наметање закона, измене Устава на нивоу ентитета и смењивање изабраних политичких представника без демократске процедуре, што је изазвало кризу легитимитета институција. Претходно наведено потврђују спорови између високог представника Кристијана Шмита, чији мандат није потврђен у СБ УН, и Републике Српске од 2021. године. Евидентно је спорно тумачење Анекса 10 ДМС и бројне правне нејасноће, што наводи на закључак да је БиХ држава са ограниченим суверенитетом и протекторатским положајем. Реч је о јединој земљи на свету у којој високи представник намеће и мења законе и при томе законски обавезује на поштовање његових одлука. У складу с реченим, Међународна кризна група је у периоду од Шмитовог ступања на дужност до августа 2025. године маркирала више догађаја у којима је суделовао високи представник, а које су водиле ка ескалацији ситуације у БиХ. Поменућемо догађаје који се тичу државне имовине, оспоравања симбола и Дана Републике Српске и пресуде председнику Републике Српске Милораду Додiku донете 1. августа 2025. године.

Можемо закључити да на процесе у БиХ пресуђујуће утичу спољнополитички актери, преваходно атланстички запад који директно и/или индиректно дестабилизује ДМС и урушава аутономију Републике Српске, што се читава у поступању високог представника и дела међународне заједнице. Систем БиХ је подложен спољнополитичким интервенцијама и притисцима, а надлежности ентитета имају слабу уставну заштиту и урушен демократски легитимитет. Према томе, уколико ситуација остане непромењена, наставиће се ерозија аутономије Републике Српске и продубиће се конфликти, што нам указује да ДМС у контексту међународних интервенција и покушаја ревизије не може да буде чврст темељ за стабилну и функционалну БиХ.

ЛИТЕРАТУРА

- Богавец 1994: Томислав Богавец. *Неслајање Срба*. Ниш: Просвета.
- Belloni 2009: Roberto Belloni. „Bosnia: Dayton si dead“. *Nationalism and Ethnic Politics*, Vol. 15, No. 3, 355–375.
- Bieber 2006: Florian Bieber. *Post-War Bosnia: Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bieber 2020: Florian Bieber. *The Rise of Authoritarianism in the Western Balkans*. New York: Palgrave Macmillan.

- Глишин 2024: Вања Глишин. *Србија на „Зайаду“: Српско двовековно расцеђе између модернизације и вестернизације*. Нови Сад: Архив Војводине; Београд: Институт за политичке студије.
- Давутоглу 2014: Ахмед Давутоглу. *Сйрајтејјска дубина*. Београд: Службени гласник.
- Деспотовић 2025: Љубиша Деспотовић. *Геойолийишка Свејосавља*. Нови Сад: Архив Војводине; Београд: Институт за политичке студије.
- Деспотовић, Глишин 2022: Љубиша Деспотовић, Вања Глишин. „Новобопшаштво Алије Изетбеговића као идентитетски конструкт синтетичке нације и безбедносни ризици по Републику Српску“. *Лесковачки зборник*, бр. LXII, 381–402.
- Дешнер 2021: Карахајнц Дешнер. *Полийишка римских љаја у 20. веку*. Београд: Catena Mundi.
- Дурковић Јакшић 2022: Љубомир Дурковић Јакшић. *Србија и Вајиикан*. Београд: Catena Mundi.
- Закон о допуни Закона о употреби заставе, грба и химне. *Службени јласник Рејублике Срјске*, бр. 4/25.
- Закона о измени закона о објављивању закона и других прописа Републике Српске. *Службени јласник Рејублике Срјске*, бр. 60/23.
- ICSR 2020: Independent International Commission of Inquiry on the Sufferings of all Peoples in the Srebrenica region between 1992 and 1995. *Concluding Report*. <<https://incomfis-srebrenica.org/report/>>. [1. јул 2025].
- International Crisis Group 2021: ICR. *Bosnia and Herzegovina December 2021*. <<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/january-alerts-and-december-trends2021#bosnia-and-herzegovina>>. [1. јул 2025].
- International Crisis Group 2022: ICR. *Bosnia and Herzegovina January 2022*. <<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/february-alerts-and-january-trends-2022#bosnia-and-herzegovina>>. [1. јул 2025].
- International Crisis Group 2023: ICR. *Bosnia and Herzegovina June 2023*. <<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/july-alerts-and-june-trends-2023#bosnia-and-herzegovina>>. [1. јул 2025].
- International Crisis Group 2024: ICR. *Bosnia and Herzegovina March 2024*. <<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/march-trends-and-april-alerts-2024#bosnia-and-herzegovina>>. [1. јул 2025].
- International Crisis Group 2025: ICR. *Bosnia and Herzegovina February 2025*. <<https://www.crisisgroup.org/crisiswatch/february-trends-and-march-alerts-2025#bosnia-and-herzegovina>>. [1. јул 2025].
- Кусмук 2021: Мирјана Кусмук (ур.). *30 јодина Нарогне скујишиине Рејублике Срјске 1991–2021*. Бања Лука: Народна скушпшина Републике Српске.
- Кецмановић 2016: Ненад Кецмановић. „Сидран и љубитељ суживота“. *Нови Стандард*, 19. 7. 2016. <<https://standard.rs/2016/07/19/sidran-i-ljubitelj-suzivota/>>. [10. јул 2025].
- Кецмановић 2017: Ненад Кецмановић. *Хроника немојуће државе*. Београд: Catena Mundi.
- Кољевић 2008: Никола Кољевић. *Сйваране Рејублике Срјске*, *Дневник 1993–1995*, Књига I и II, Београд: Службени гласник.
- Котевски 2017: Мирослав Котевски. *Сйецифична јравна јрирода Босне и Херцејовине – одрживост јејијонској сйстеме*. Докторски рад. Београд: Правни факултет.
- Koljanin 2025: Milan Koljanin. *The Ustasha Atrocities: A collection of Documents (1941–1942)*. Novi Sad: Arhiv Vojvodine.
- Мајер 2011: Стивен Мајер Стивен. „Да ли је Босни потребан нови Дејтон?“. *Сачуваји мир у Босни: мий, изазови, шансе*. Београд: Чигоја штампа.
- Максимовић 2025: Драган Максимовић. „Наставак кризе након правоснажне пресуде Додик“. *DW*, 2. 8. 2025. <<https://www.dw.com/sr/nastavak-krize-nakon-pravosna%CS%BEne-presude-dodik/a-73505757>>. [10. јул 2025].
- Недељковић 2020: Стеван Недељковић. *Сйрајтејјска уравнијежавања у мејународним односима, сйудуја случаја: француско и немачко уравнијежавање Сједињених Америчких Држава јосле Хладној рајиа*. Докторски рад. Београд: Факултет политичких наука.
- Николић 2021: Коста Николић. „Унија три републике: мировни план за Босну и Херцеговину из 1993. године“. *Исйорија 20. века*, год. 40, бр. 1, 149–178.

- Новак 2015: Виктор Новак. *Magnum Crimen*. Београд: Catena Mundi.
- Odluka kojom se sprečava stupanje na snagu Zakona o neprimenjivanju odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine br. 14/23. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 47/23.
- Odluka o privremenoj meri br. U-2/25. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 8/25.
- OHR 2005: Office of the High Representative. *28th Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*. Sarajevo: OHR.
- OHR 2021: Office of the High Representative. *Odluka visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: OHR.
- Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 1995. <<https://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>>. [10. јул 2025].
- Петровић 2021: Рајко Петровић. „Геостратешки значај Брчко дистрикта“. *Дипломаџија и безбедносћ*, год. IV, бр. 1, 61–86.
- Петровић 2021a: Рајко Петровић. „Босна и Херцеговина: између унитаризације и дисолуције“. *Безбедносни форум*, бр. 1, 135–165.
- Пилиповић 2020: Милан Пилиповић. „Настанак и државност Републике Српске – од државе до ентитета Босне и Херцеговине, од своје прошлости и садашњости ка будућности“. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. LIX, бр. 87, 231–254.
- Пилиповић 2024: Милан Пилиповић. „Дејство одлука Уставног суда Босне и Херцеговине на промјене организације власти ентитета и Босне и Херцеговине: да ли је Уставни суд остварио улогу заштитника устава и уставности Босне и Херцеговине?“. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, год. LXIII, бр. 101, 105–132.
- Политика 2024: „ОХР: Измењени Закон о застави, грбу и химни Српске на Уставном суду БиХ“. *Политика*, 9. 7. 2024. [10. јул 2025].
- Пророковић 2012: Душан Пророковић. *Геополитика Србије*. Београд: Службени гласник.
- Пророковић 2014: Душан Пророковић. *Немачка геополитика и Балкан*. Београд: Catena Mundi.
- Петровић 2010: Владимир Петровић. *Српске политичке елите и Венс–Овенов план*. Београд: Институт за савремену историју.
- Рујевић 2024: Славиша Рујевић. „Колонизација у Војводини 1945–1948. из Босне и Херцеговине. Српски Крајеви“. <<https://www.srpskikrajevi.rs/kolonizacija-u-vojvodinu-1945-1948-iz-bosne-i-hercegovine/>>. [15. јул 2025].
- Сакан 2012: Момчило Сакан. *Геополитика у савременом свету*. Бања Лука: НУБЛ.
- Sarajevo Times 2025: „AfD asks the German Government for a legal and political Assessment of Schmidt's Role in BiH“. *Sarajevo Times*, 26. 2. 2025. <<https://sarajevotimes.com/afd-asks-the-german-government-for-a-legal-and-political-assessment-of-schmidts-role-in-bih/>>. [15. јул 2025].
- Степић 2004: Миломир Степић. *Српско питање геополитичко питање*. Београд: Јантар-група.
- Суботић 2017: Момчило Суботић. *Србија и Република Српска; политички процеси и перспективе*. Београд: Институт за политичке студије.
- Суботић 2021: Момчило Суботић. „Република Српска у борби за државност“. *Политичка ревија*, вол. 70, бр. 4, 106–127.
- Службени гласник српског народа у Босни и Херцеговини, 1/1992, бр. 02-72/92.
- Службени гласник српског народа у Босни и Херцеговини, 2/1992, бр. 02-73/92.
- Службени гласник српског народа у Босни и Херцеговини, 3/1992, бр. 02-94/92.
- Танасковић 2011: Дарко Танасковић. *Неоосманизам: повраћај Турске на Балкан*. Београд: Службени гласник.
- Танасковић 2016: Дарко Танасковић. „Противречности необошњаштва“. *Catena Mundi III*, 243–249. Београд: Catena Mundi.
- Танјуг 2023: „Шмит поново оспорава право обележавања Дана Републике Српске“. *Танјуг*, 20. 12. 2023. <<https://www.tanjug.rs/region/politika/65529/smit-ponovo-osporava-pravo-obelevavanja-dana-republike-srpske/vest>>. [15. јул 2025].
- Терзић 2016: Славенко Терзић. „Етничко и верско у српској историји“. *Catena Mundi III*, 82–89. Београд: Catena Mundi.

- USIP 1994: United States Institute of Peace. *Washington Agreement*. Washington DC. <https://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/washagree_03011994.pdf>. [15. јул 2025].
- Chandler 2000: David Chandler. *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*. London: Pluto Press.
- Хантингтон 2000: Семјуел Хантингтон. *Сукоб цивилизација*. Подгорица: ЦИД.
- Џакић 2023: Тихо Џакић. „Апорије постојања и деловања Високог представника у правном и политичком систему Босне и Херцеговине“. *Архив*, бр. 3, 57–75.
- Шовљаков 2021: Мара Шовљаков. *Колонизација Срба из Босне и Херцеговине у јужну Бачку*. Нови Сад: Архив Војводине.
- Zekanović 2012: Igor Zekanović. „Religijsko-civilizacijske odrednice geoprostora BiH kao determinanta savremenih političko-geografskih procesa“. *Glasnik/Herald*, Vol. 16, 25–40.
- Zimmerman 1996: Voren Zimmerman. *Poreklo jedne katastrofe: Jugoslavija i njeni rušitelji*. Beograd: Dan Graf.

Vanja N. GLIŠIN

Ljubiša M. DESPOTOVIĆ

(GEO)POLITICAL ASPECTS OF THE POSITION OF REPUBLIC OF SERBIA – THIRTY YEARS OF THE DAYTON PEACE AGREEMENT

SUMMARY

The authors analyze the position of the Republika Srpska thirty years after the Dayton Peace Agreement, with a special emphasis on (geo)political aspects. Considering that 2025 marks the thirtieth anniversary of the signing of the Dayton Peace Agreement, we believe that it is both scientifically and socially justified to address this topic, both from a certain historical distance and through an analysis of current events concerning the position of the Republika Srpska and the Serbian people in Bosnia and Herzegovina. The introduction is devoted to a brief historical overview of the change in the ethnic structure and the weakening of the position of the Serbian people in Bosnia and Herzegovina from World War II to the war-torn 1990s. Then, through a contextual analysis, we present international initiatives and acts from 1992 to 1995 that preceded the signing of the Dayton Agreement. The central part of the paper is dedicated to a descriptive and explanatory analysis of the position of the Republika Srpska in the decades after the signing of the peace agreement. The emphasis is on the period from 2021 to 2025, with the aim of presenting (geo)political aspects 30 years later. We will use methods of analysis and synthesis to describe and explain the processes that took place in the observed area, as well as the geopolitical method necessary for understanding the position of the state in the regional and international context. By analyzing available documents and relevant literature, we will collect the necessary data related to the subject of research.

Keywords: Dayton Peace Agreement, Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina, geopolitics, security.